ANALÝZA METODICKÝCH PRÍRUČIEK ETICKEJ VÝCHOVY Z POHĽADU METÓD ETV

Ľubica Hajnalová Buvalová – Gabriela Bradová

Abstrakt: *Predkladaná štúdia sa zaoberá metódami, ktoré ponúkajú jednotlivé metodické príručky z etickej výchovy pre primárne a sekundárne vzdelávanie. Analýza poukazuje na frekventovanosť metód ponúkaných metodickými príručkami.*

Abstract: *The study deals with methods which are mentioned in methodological guides for Ethical education in primary and secondary education. The analysis shows frequency of methods offered by methodological guides.*

Kľúčové slová: *etická výchova, metódy etickej výchovy, metodické príručky etickej výchovy, primárne vzdelávanie, sekundárne vzdelávanie*

Key words: *Ethical education, methods of ethical education, methodological guides for ethical education, primary education, secondary education*

V primárnom vzdelávaní majú učitelia etickej výchovy k dispozícii metodické príručky pre 1., 3. a 4. ročník od autoriek Ivanová Eva a Kopinová Ľubica, ktoré boli vydané v roku 2004, 2006 a 2007. Metodická príručka z etickej výchovy pre 2. ročník od autoriek Ivanová Eva, Kopinová Ľubica a Lišková Eva bola vydaná v roku 2005.

Metodické príručky z etickej výchovy pre primárne vzdelávanie sú členené na dve časti. V prvej časti nájde učiteľ teoretické východiská predmetu a druhá časť ponúka súbor aktivít podľa tematických celkov. Ponuka aktivít je širšia, preto si učiteľ má možnosť vybrať podľa aktuálneho pedagogického zámeru i podľa podmienok daných osobitosťami žiakov. V teoretická časť metodickej príručky ponúka základné zložky etickej výchovy (cieľ, obsah, výchovný štýl, metódy), ktorým sa ďalej stručne venuje. Aj učiteľ, ktorý nemá odbornú spôsobilosť pre vyučovanie etickej výchovy, po prečítaní týchto teoretických východísk získa aspoň minimálny prehľad o špecifikách daného predmetu.

V teoretickej časti Metódy etickej výchovy sú prezentované najčastejšie používané metódy: dialóg a diskusia, zážitkové (skúsenostné) metódy (hra, dramatizácia –hranie rolí a scénky), učenie posilňovaním žiaduceho správania a učenie disciplinovaním.

Druhá časť metodickej príručky s názvom Aktivity k témam obsahu etickej výchovy je členená podľa jednotlivých tém. V metodickej príručke pre 1. ročník sú uvedené aktivity k témam: komunikácia, ľudská dôstojnosť, pozitívne hodnotenie iných, rodina; pre 2. ročník: postoje a spôsobilosti, tvorivosť, iniciatíva, vyjadrovanie citov, naša trieda – spoločenstvo detí; pre 3. ročník: postoje a spôsobilosti v medziľudských vzťahoch, vcítenie sa do prežívania iných – empatia, riešenie konfliktov – výchova k zmierlivosti, pomoc, darovanie delenie sa, naša škola; pre 4. ročník: sociálne postoje a spôsobilosti v medziľudských vzťahoch, reálne a zobrazené vzory, rozvoj tvorivosti a iniciatívy, naplnenie obsahu Dohovoru o právach dieťaťa, náš región – naša vlasť. Každá aktivita má svoje pomenovanie, špecifikuje cieľ, navrhuje možnú realizáciu aktivity a na záver ponúka otázky na reflexiu.

Na základe analýz metodických príručiek z pohľadu metód etickej výchovy pre 1.-4. ročník ZŠ sme sa zamerali na nasledovné metódy:

- vysvetľovanie,
- výklad/prednáška,
- rozhovor/diskusia,
- dialóg,
- písomné cvičenie (voľné písanie),
- metódy práce s pracovnými listami,
- pozorovanie,
- projekcia dynamická/statická,
- metóda samostatnej práce žiakov,
- metódy bádateľské/výskumné/problémové (projekty),
- situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky,
- hra,
- učenie disciplinovaním,
- riešenie morálnych dilém,
- riešenie životných situácií v bežných situáciách.

Metodická príručka pre 1. ročník ZŠ v rámci ponúkaných aktivít sa zameriava najčastejšie na metódy: rozhovor/diskusia, hra, situačné/inscenačné metódy alebo metódy tvorivej dramatiky. Frekvenciu používania spomínaných metód ponúka nasledovný graf.

Graf 1: Metódy ETV v metodických príručkách pre 1. roč. ZŠ

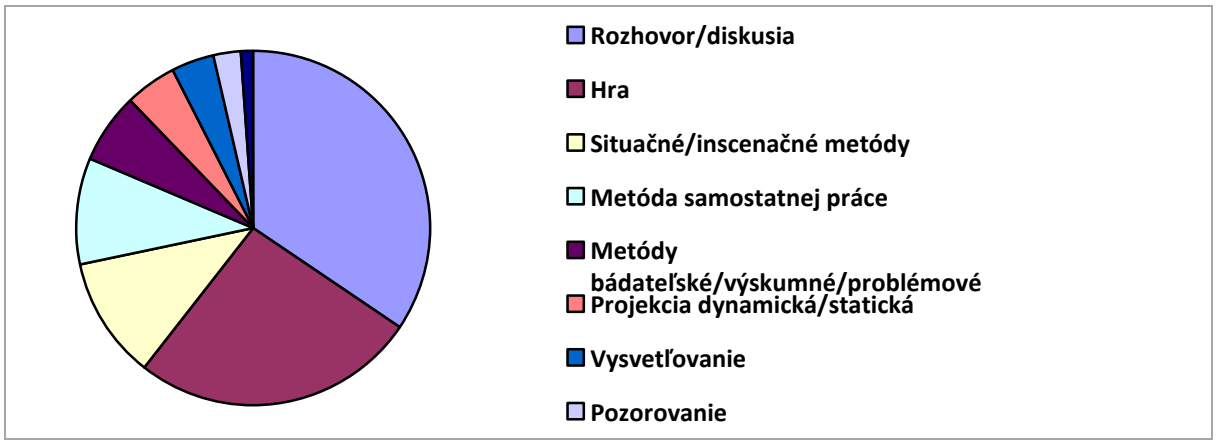

Metodická príručka z etickej výchovy pre 1. ročník ZŠ ponúka 50 aktivít. Na základe analýzy môžeme konštatovať, že najčastejšou využívanou metódou je rozhovor/diskusia (34,57 %), nasleduje hra (25,93 %), situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky (11,11 %), metóda samostatnej práce (9,88 %), metódy bádateľské/výskumné/problémové (6,17 %), projekcia dynamická/statická (4,94 %), vysvetľovanie (3,70 %) pozorovanie (2,47 %) a dialóg (1,23 %). Na záver väčšiny aktivít prebieha reflexia, ktorá využíva takisto metódu rozhovoru.

Graf 2: Metódy ETV v metodických príručkách pre 2. roč. ZŠ

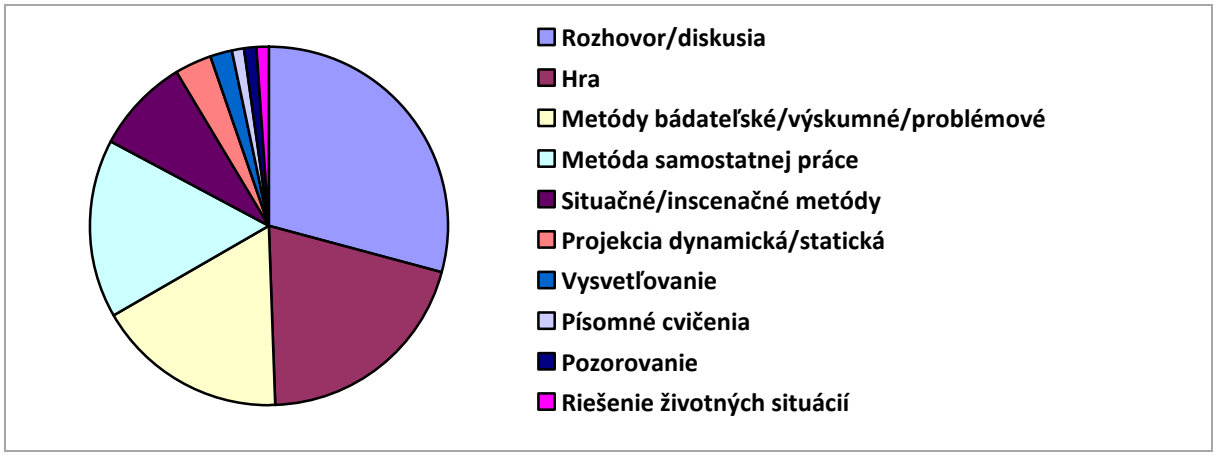

Metodická príručka z etickej výchovy pre 2. ročník ZŠ ponúka 70 aktivít. Na základe analýzy môžeme konštatovať, že najčastejšou využívanou metódou v rámci aktivít je opäť rozhovor/diskusia (29,03 %), nasleduje hra (20,43 %), metódy bádateľské/výskumné/problémové (17,20 %), metóda samostatnej práce (16,13 %), situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky (8,60 %), projekcia dynamická/statická (3,22 %), vysvetľovanie (2,15 %), písomné cvičenia (1,08 %), pozorovanie (1,08 %) a Riešenie životných situácií v bežných situáciách (1,08 %). Na záver väčšiny aktivít prebieha reflexia, ktorá využíva takisto metódu rozhovoru.

Graf 3: Metódy ETV v metodických príručkách pre 3. roč. ZŠ

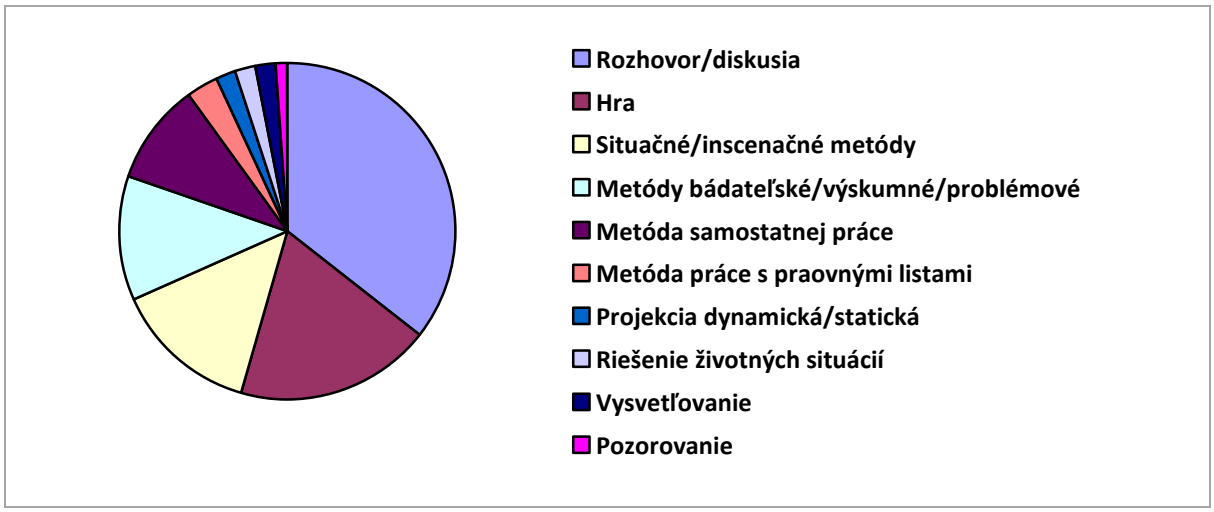

Metodická príručka z etickej výchovy pre 3. ročník ZŠ ponúka 76 aktivít. Na základe analýzy môžeme konštatovať, že najčastejšou využívanou metódou v rámci aktivít je opäť rozhovor/diskusia (34,61 %), nasleduje hra (18,27 %), situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky (13,46 %), metódy bádateľské/výskumné/problémové (11,54 %), metóda samostatnej práce (9,62 %), metódy práce s pracovnými listami (2,89 %), projekcia dynamická/statická (1,92 %), riešenie životných situácií v bežných situáciách (1,92 %), vysvetľovanie (1,92 %), pozorovanie (0,96 %) a . Na záver všetkých aktivít prebieha opäť reflexia, ktorá využíva takisto metódu rozhovoru.

Graf 4: Metódy ETV v metodických príručkách pre 4. roč. ZŠ

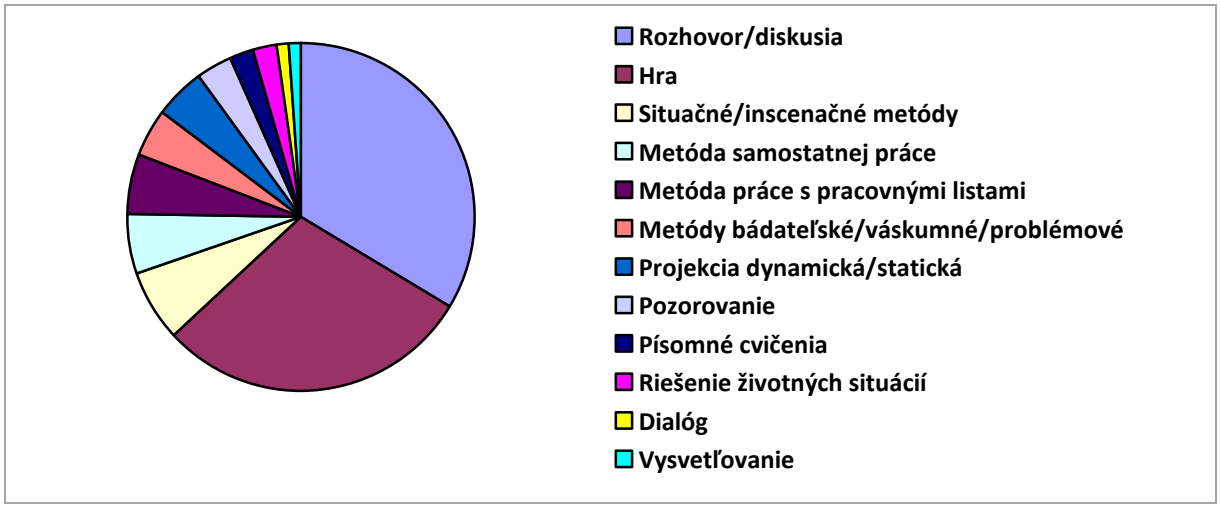

Metodická príručka z etickej výchovy pre 4. ročník ZŠ ponúka 60 aktivít. Na základe analýzy môžeme konštatovať, že najčastejšou využívanou metódou v rámci aktivít je opäť rozhovor/diskusia (33,71 %), nasleduje hra (29,21 %), situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky (6,75 %), metóda samostatnej práce (5,62 %), metódy práce s pracovnými listami (5,62 %), metódy bádateľské/výskumné/problémové (4,49 %), projekcia

dynamická/statická (4,49 %), pozorovanie (3,37 %), písomné cvičenia (voľné písanie) (2,25 %), riešenie životných situácií v bežných situáciách (2,25 %), dialóg (1,12 %) a vysvetľovanie (1,12 %). Na záver väčšiny aktivít prebieha opäť reflexia, ktorá využíva takisto metódu rozhovoru.

V závere môžeme konštatovať, že najviac využívanou metódou v primárnom vzdelávaní, vzhľadom na aktivity odporúčané v metodických príručkách z etickej výchovy je rozhovor/diskusia. Druhou najčastejšou metódou je hra a treťou najčastejšie preferovanou metódou sú situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky.

V sekundárnom vzdelávaní majú učitelia etickej výchovy k dispozícií metodické príručky I., II., III., od autora Ladislava Lencza. Prvú metodickú príručku, ktorú vydal s Oľgou Krížovou v roku 1993, druhú vydal v roku 1995 spolu s autorským kolektívom a tretiu, ktorú vydal s Evou Ivanovou v roku1995.

Metodické príručky z etickej výchovy pre sekundárne vzdelávanie dopĺňajú knihu R. Rocheho Olivara Etická výchova, ktorú odporúčalo MŠV SR ako učebné texty predmetu ETV. V úvode autor popisuje metódu R. Rocheho Olivara, ktorá pozostáva s troch krokov.

1. Kognitívna senzibilizácia
2. Nácvik v triede
3. Reálna skúsenosť(prepojenie so životom)

Všetky tri metodické príručky majú aktivity rozdelené do týchto troch krokov, ktoré autor pomenováva ako:

1. Úvod do aktivity
2. Vlastná aktivita(experiment)
3. Vyhodnotenie (pracovné otázky)
4. Prepojenie so životom(reálna skúsenosť)

V úvode autor ešte upozorňuje učiteľov etickej výchovy, aby sa v rámci hodín nepokúšali o individuálnu alebo skupinovú terapiu nepoužívali osobitné techniky a ktoré nie sú vedecky ani všeobecne akceptované.

Na základe analýz metodických príručiek z pohľadu metód etickej výchovy sme sa zamerali na nasledovné metódy:

- vysvetľovanie,
- rozhovor/diskusia, dialóg,
- písomné cvičenie (voľné písanie),
- metódy práce s pracovnými listami,

- pozorovanie,
- projekcia dynamická/statická,
- metóda samostatnej práce žiakov,
- metódy bádateľské/výskumné/problémové (projekty),
- situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky,
- hra,
- učenie disciplinovaním,
- riešenie morálnych dilém,
- riešenie životných situácií v bežných situáciách.

Metodická príručka č.1. zahŕňa všetkých 10 základných tém R. Rocheho Olivara. Každá téma obsahuje na úvod teoretické východiská a ponúka aktivity k danej téme. Metodická príručka č.1 v rámci 162 ponúkaných aktivít sa zameriava najčastejšie na metódy: rozhovor/diskusia 21,55%, situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky 18,78%, hra 16,57%, metódy bádateľské/výskumné/problémové (projekty) 15,47%, riešenie životných situácií v bežných situáciách 9,94%, metóda samostatnej práce žiakov 4,97%, projekcia statická/dynamická 4,42%, vysvetľovanie/výklad/prednáška 3,31%, písomné cvičenia (voľné písanie) 1,66%, pozorovanie 1,11%, riešenie morálnych dilem 1,11%, brainstorming 1,11%. Súčasťou každej aktivity je aj ponuka alternatívnej možnosti realizácie danej aktivity. Celkový počet využitých metód je 181 aktivít. Frekvenciu používania spomínaných metód ponúka nasledovný graf.

- **Graf 5:**Metódy ETV v metodickej príručke I:

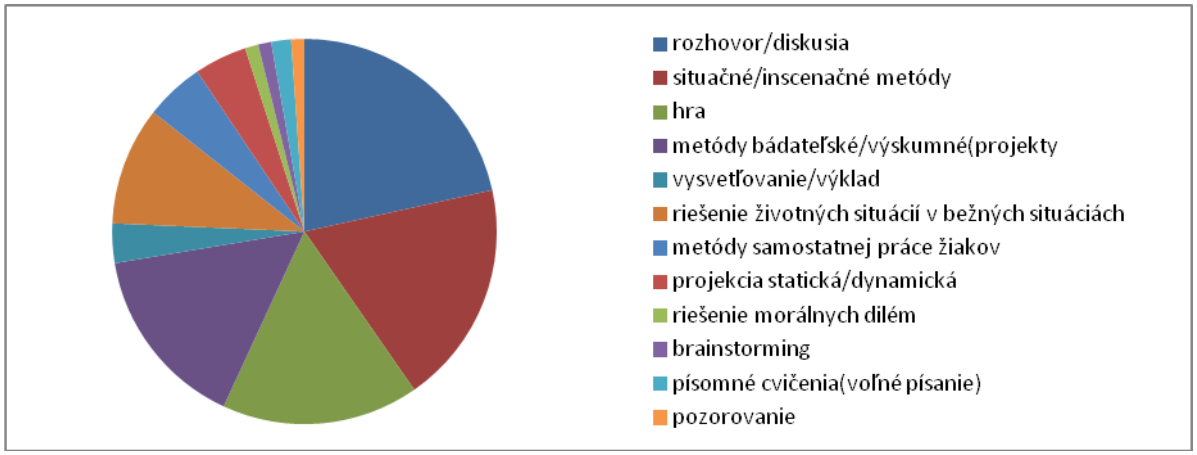

Metodická príručka č. 2 v rámci 40 ponúkaných aktivít sa zameriava najčastejšie na metódy:

Rozhovor/diskusia 30,12 %, vysvetľovanie/výklad/prednáška 22,89 %, metódy bádateľské/výskumné/problémové (projekty) 20,48 %, riešenie životných situácií v bežných

podmienkach 10,84 %, projekcia dynamická/statická 6,24 %, situačné/inscenačné metódy a metódy tvorivej dramatiky 3,61 %, hra 1,10 %, riešenie morálnych dilem 3,61 %, brainstorming 1,10 %. Súčasťou každej aktivity je aj ponuka alternatívnej možnosti realizácie danej aktivity. Celkový počet využitých metód je 83 metód.

- **Graf 6:** Metódy ETV v metodickej príručke II:

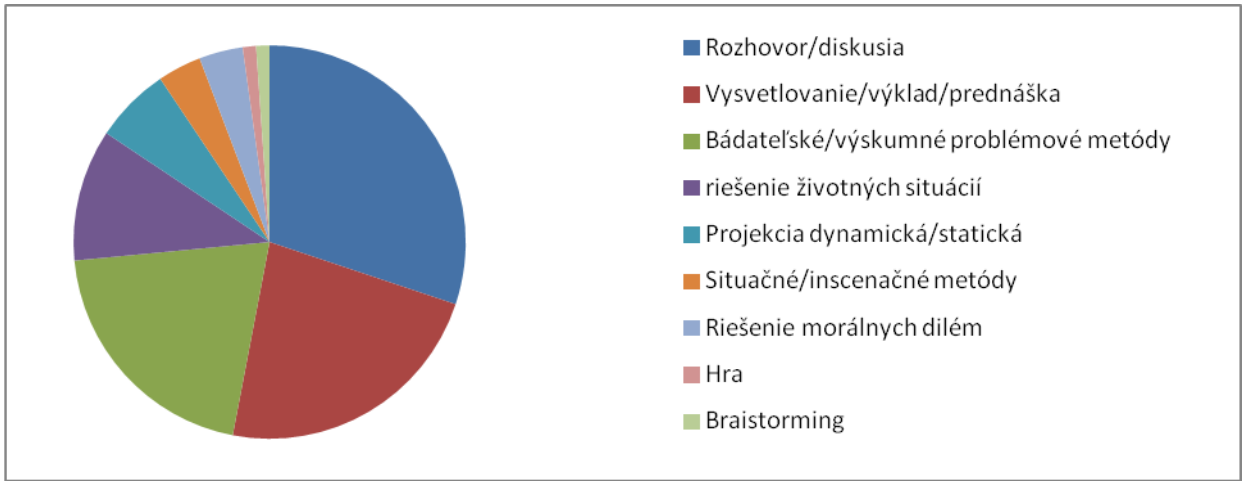

Metodická príručka č. 3 v rámci 33 ponúkaných aktivít sa zameriava najčastejšie na metódy:

Rozhovor/diskusia 29,63%, hra 12,04%, metódy bádateľské/výskumné/problémové (projekty) 11,11%, vysvetľovanie/výklad/prednáška 10,19% projekcia dynamická/statická 7,41%, situačné/inscenačné metódy 6,48%, dotazník/anketa/test 6,47% metódy samostatnej práce žiakov4,63%, riešenie životných situácií v bežných situáciách 4,63%, brainstorming 2,78%, riešenie morálnych dilem 1,85%, písomné cvičenia (voľné písanie) 1,85%, pozorovanie 0,93%. Súčasťou každej aktivity je aj ponuka alternatívnej možnosti realizácie danej aktivity. Celkový počet využitých metód je 108.

- **Graf 7:** Metódy ETV v metodickej príručke III:

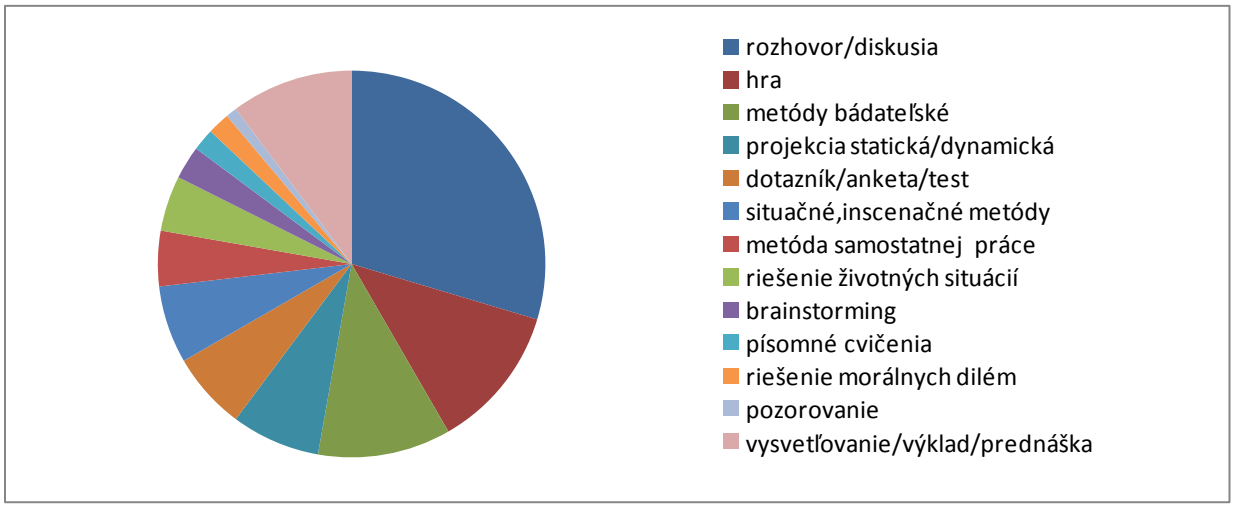

V roku 2004 vydali autori Tatiana Piovarčiová a Darina Gogolová pre etickú výchovu

5., 6. ročník, ku ktorému boli vydané aj metodické príručky pre učiteľov etickej výchovy, ktoré poskytujú námety ako pracovať s jednotlivými časťami pracovného listu, prípadne alternovať niektorú časť pracovného listu inou aktivitou. Kapitoly v pracovnom zošite pre 5. ročník korešpondujú s témami učebných osnov. Aktivity sú integrované doj celoročnej témy (plavba loďou v oceáne Spoznávanie)

- **Obsah pracovného zošita pre 5. ročník**

1. Môj prístav - zoznamovanie sa a stanovenie pravidiel,
2. Ostrov zrkadliacich jazier - sebapoznanie a pozitívne sebahodnotenie,
3. Súostrovie porozumenia - verbálna a neverbálna komunikácia,
4. Polostrov nápadov - tvorivosť v medziľudských vzťahoch, iniciatívnosť,
5. Nebezpečné útesy - etické aspekty ochrany prírody,
6. Ostrov dobrých sŕdc - poznanie a pozitívne hodnotenie iných.

- **Obsah pracovného zošita pre 6. ročník**

1. City a ich vyjadrenie,
2. Empatia – vciťovanie,
3. Asertivita ako želateľný spôsob správania,
4. Reálne a zobrazené vzory,
5. Prosociálne – nezištné správanie.

Cieľom pracovných zošitov je pomôcť učiteľom ETV so systematickou prácou na hodinách ETV. Je však na zváženie či práve takéto „podsúvanie vopred pripravených hodín neobmedzuje tak učiteľa aj žiaka v tvorivosti na hodinách ETV.

„Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0690-10“

Literatúra:

GOGOĽOVÁ , D. - BAGALOVÁ, Ľ. - PIOVARČIOVÁ, T.: *Etická výchova pre 6. ročník základných škôl – Metodická príručka.* Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2006, ISBN 80-7158-683-8

IVANOVÁ, E. – KOPINOVÁ, Ľ. – LIŠKOVÁ, E.: *Etická výchova v 2. ročníku základnej školy*. Metodická príručka pre učiteľov. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2005. ISBN 80-8052-233-2

IVANOVÁ, E. – KOPINOVÁ, Ľ.: *Etická výchova v 1. ročníku základnej školy.* Metodická príručka pre učiteľov. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2004. ISBN 80-8052-206-5

IVANOVÁ, E. – KOPINOVÁ, Ľ.: *Etická výchova v 3. ročníku základnej školy.* Metodická príručka pre učiteľov. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2006. ISBN 80-8052-262-6
IVANOVÁ, E. – KOPINOVÁ, Ľ.: *Etická výchova v 4. ročníku základnej školy.* Metodická príručka pre učiteľov. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2007. ISBN 80-8052-285-8
LENCZ, L. – IVANOVÁ, E.: *Metodický materiál III. k predmetu Etická výchova*. Bratislava : MC, 1995, ISBN 80-85185-78-4
LENCZ, L. – KRÍŽOVÁ, O.: *Metodický materiál k predmetu Etická výchova*. Bratislava : MC, 1993, ISBN 80-8052-010-0
LENCZ, L. a kol.: *Metodický materiál II. k predmetu Etická výchova*. Bratislava : MC, 1995, ISBN 80-88796-18-0
PIOVARČIOVÁ, T. - GOGOĽOVÁ, D.: *Etická výchova pre 5. Ročník základných škôl – Metodická príručka.* Bratislava : Orbis Pictus Istropolitana, 2004, ISBN 80-7158-563-7